

YKSILÖLLISTÄ KOULUTUSTA MASSOILLE?



TIINA KINNUNEN

toimii yliassistenttina Joensuun yliopiston historian laitoksella.

■ Yliopistolaitoksella on ollut suomalaisessa kulttuurissa keskeinen rooli eliitin tuottajana. Opetus oli ennen yliopistojen massoittumista 1970-luvulla mielenkiintoinen yhdistelmä toisaalta hierarkkista välimatkaa opiskelijan ja professorin välillä ja toisaalta hyvinkin yksilöllistä kohtaamista, mikä näkyi esimerkiksi suullisina kuulusteluina. Yhteiskunnan kiivas muutostahti toisen maailmansodan jälkeen on jättänyt jälkensä yliopistolaitokseenkin. Ennen toista maailmansotaa yliopisto-opiskelijoiden määrän kasvu sai asianosaiset huolestumaan ja ongelmaa ratkomaan perustettiin erityinen yliopilastulvakomitea. Toisin on nyt, valtiovalta on sitoutunut järjestämään opiskelupaikan tiede- tai ammattikorkeakoulussa yli puolelle ikäluokasta. Yliopistoista on siis poliittisin päätöksin tullut massojen koulutusväylä, josta ainakin osa opiskelijoista puhuu ”kouluna”.

Näin ruohonjuuritasolta, eli käytännön opetustyötä tekevän näkökulmasta tarkasteltuna kehityksessä on kaksi toisiinsa kietoutuvaa ongelmaa. Ensinnäkin, opetusresurssit eivät ole nousseet määrällisesti sa-

maa tahtia opiskelijamäärien kanssa. Toiseksi, opetukselle ja ohjaukselle asetetaan kuitenkin aivan erilaisia sisällöllisiä vaatimuksia kuin muutama vuosikymmen sitten. Havainnollistan katastrofia opiskelijoiden ja opettajien välisessä määrällisessä suhteessa: vuodesta 1992 opiskelijoiden määrä on kasvanut 33 %:lla, kun taas opettajien määrä on samaan aikaan vähentynyt 3 %:lla.

Määrällisesti tarkastellen opetus ja ohjaus ovat siis rapautuneet, väheneviä voimia kun ei yksinkertaisesti voida määrättömästi jaksaa yhä useampaan suuntaan. Onko opetus sitten myös sisällöllisesti taantunut? Paradoksaalista kyllä, ei välttämättä tai jopa päinvastoin. Yliopistopedagogiikka on alkanut kiinnostaa. Taustalla on joidenkin opettajien aito kiinnostus omien pedagogisten kykyjen kehittämiseen, mutta myös raadollisemmat syyt. Viimeistään tulostavastuun myötä eli ainelaitosten rahoituksen ollessa kytköksissä valmistuneisiin maistereihin ja tohtoreihin ainakin perusopetusta on ollut pakko ryhtyä kehittämään. Opiskelijamäärien kasvaessa opiskelijat ovat valmiuksiltaan ja oppimistavoiltaan entistä heterogeenisempiä, ja opetushenkilöstön on yritettävä vastata tähän haasteeseen.

Yliopistoissa yritetään siis antaa yksilöllistä opetusta ja ohjausta yhä suuremmille joukoille. Se ei kuitenkaan aina onnistu. Mielestäni on hurskastelua päivitellä opinäytteiden alenevaa tasoa, kuten viime aikoina akateemisissa kahvipöytäkeskusteluissa ja virallisemmässäkin yhteyksissä on tehty. Niin makaa, kuin petaa, kuuluu vanha viisaus, joka kuvaa tilannetta hyvin. Kun ohjausta ei voida antaa riittävästi ja kun tuloista on kuitenkin tehtävä, kiusaus on suuri.

Toinen asia on se, että laitosten tavoittellessa mahdollisimman suurta läpäisyprosenttia saatetaan päästää läpi sellaisiakin opiskelijoita, joiden ei alunperinkään olisi pitänyt aloittaa yliopisto-opintoja. Erityisesti maakuntayliopistojen vähemmän seksikkäinä pidetyt oppiaineet joutuvat painiskelemaan tämän kysymyksen kanssa. Mielestäni ei ole elitististä tai epädemokraattista miettiä, onko mielekästä ohjata yli puolet ikäluokasta osin hyvinkin teoreettisiin opintoihin, jos tuloksena on esimerkiksi se, että käden taitoja vaativiin ammatteihin ei enää tahdo löytyä osaavaa väkeä. Poliittisesti epäkorrekteja nämä pohdinnat saattavat kyllä olla.

Kuuntelin syyslukukauden avajaisissa yliopistomme ylioppilaskunnan edustajaa, joka vetosi opettajiin: meidän tuli ottaa huomioon, että jokaisen opiskelijan kohdalla on kyse ainutkertaisesta aikuiseksi kasvamisen prosessista. Nyökyttelin liikuttuneena, mutta samalla hiipi epätoivo omasta jaksamisesta. 2000-luvun opiskelijat ovat ainakin oman sukupolveni eli 1980-luvun opiskelijoihin verrattuna selvästi tietoisempia omasta asemastaan – he mieltävät olevansa yliopistolisen palvelukulttuurin asiakkaita ja osaavat vaatia laadukasta opetusta ja paneutuvaa ohjausta. Pätkäytyötä tekevän opettajan ja opiskelijan edut voivat olla eräänlaisella törmäyskursilla: opettajan on julkaistava, opetuksen kustannuksellakin, turvatakseen uransa jatkuminen ja opiskelija odottaa yksilöllistä kohtelua. Ongelmana on, että virkoja täytettäessä opetusansioihin ei vieläkään kiinnitetä riittävästi huomiota.

Kuvaan käsitystäni opetuskulttuurin muutoksesta seuraavalla, ehkä hieman liioittelevalla kielikuvalla. Myönnän, että tulkintaani voi sisältyä yhteismitattomuutta, koska en työskentele samalla laitoksella, jolla aikanaan opiskelin. Lisensiaattityöni

valmistuessa 1990-luvun puolivälissä ilmaisin närkästykseni laitoksen esimiehelle siitä, ettei professori ollut lukenut työtä. Hänen mukaansa opiskelija oli ”jätettävä yksin myrskyväälle merelle”. Tällä hetkellä tilanne – tai ainakin toivottavana pidetty tilanne – on pikemminkin se, että kun opiskelija astuu laivaan, se on turvatarkastettu ja opiskelija ja opettaja varustettu kännyköin, jotta yhteys ei katkea. Etukäteen on jo hankittu sääennusteet. Merelläkään opiskelijaa ei haluta jättää yksin, vaan hänen purtensa ympärille pyritään järjestämään pelastusvene.

Kuvaamaani tilanteeseen eli yliopistollisen opetus- ja ohjauskulttuurin muutokseen sisältyy erilaisia vaaroja. Ensinnäkin, mikäli henkilöresursseja ei lisätä ja tutkimusvapaaajajärjestelyjä kehitetä, opetushenkilökunta on vaarassa uuvuttaa itsensä yrittäessään ehtiä tehdä tutkimusta ja antaa samalla laadukasta opetusta ja yksilöllistä ohjausta yhä laajemmalle joukolle. Näköpiirissä ei ole sitä vaihtoehtoa, että opiskelijoiden tulostavoitteita tarkistettaisiin alaspäin. Toiseksi, yliopistojen tavoitteena on ymmärtääkseni edelleen kouluttaa uusia, kriittisesti maailmaan suhtautuvia sukupolvia. Onko tämä mahdollista, jos opiskelijaa ei jätetä tekemään omia oivalluksiaan, toisinaan yrityksen ja erehdyksen kautta? Joensuun yliopistossa työskentelevä sosiologi Päivi Harinen kysyy aiheellisesti, ”kuinka itsenäisiä ovat (opinnäyte)työt, joiden itsenäinen tuottaminen on edellyttänyt ohjaajalta kymmeniä ja taas kymmeniä luku- ja ohjauskertoja.” (*Sanansaattaja* 7/2002) Yritykset ja erehdykset vievät kuitenkin aikaa, mikä tuntuu olevan opetushallinnon virkamiehille kirosana. Historioitsijana tekee kuitenkin mieli kysyä, että mihin meillä olikaan niin kova kiire? ■